

**Elleri Kalle vannost nimmist
ja ilmakaemisõst**

Kae lk 2

**Imäpäävä jutuajaminõ
Kelbi Lindaga**

Kae lk 3

**Ruitlanõ õigustas
ummi roppõ juttõ**

Kae lk 4

Põlva ehituse-poodil umakiilne reklaam

HARJU ÜLLE

Põlva om timahava Uma Pido pääl, pido ussõ iin ja ettevõt-jagi joba «uma» lainõ pääl: Espaki puut kuts chitämise jaos tarvilikku kraami ostma võro-keelidse sildiga «Peris valmis viil ei olõ', a võit joba tulla'».

Poodi juhataja Pikä Margus ütõl, et umakeeline reklaam om rahvald väega häste silmä jäänü: «Inemise omma üllätünü, kaesõ huviga.»

Et reklaamitrikk häste tüütäs, sis arvas Margus, et võinu edespitigi võro keelen reklaami tetä, ku hää halgahus tulõ. Kuis umakeelist juttu kirja panda, tuud kai Margus Umast Lehest:

ALLASÕ TIIA PILT

Võrokiilne reklaam kuts ehitõspuuti.

«Kost sa muialt iks tiät, kuis kirotõdas!»

Eloluuvõistlusõ võitsõ 97aastanõ võrokõnõ

Ühendüse Eesti Elulood timahavadõ eloluuvõistlusõ «Minu elu ja seltsitegevus» pääpreemiä sai 97aastasõ Võromaa naasõ Rinne Anni jutt umast elost. Võistlusõl lei ütõn 34 inemist egältpuult Eestist.

Võitja kuulutõdi vällä 29. mahlakuu pääväl Tartõn kirändõsmuusõumi eloluupääväl. Rinne Anni kirot uman luun, kuis tä edimädsel Eesti aol Tsołgo algkuuli tüüle läts, paikligun laulukoorin ja näütsõõrin ütõn lei. 1940. aastagal tulnu Vinne võim lõpõt kõik taa är. Ku tollanõ Tsołgo kooli-juhataja kinni võeti, pagõsi tüült ka Anni: timäst sai Võro-suu algkooli oppaja.

Eloluupäivä juhtõ eloluukogomisõ juht Hinrikusõ Rutt. Ette säeti ka vahtõsit eloluukogomikkõ «Estonian Life Stories» (25 eestläse inglüsekeeline elolugu) ja «Elust elulooks: kuidas kirjutada elulugu».

Umast elost olf kõnõlõma tulnu akadeemik, Riigikogo edenaanõ Ergma Ene: timägi elolugu om inglüsekeelitsen kogomikun. Ergma käest naati õkva ka poliitikaelo kotsilõ küsümä. Jutt jõudsõ sinnä vällä, et ulfust lõvvüs Riigikogongi. Üts Riigikogo liigõ olf näütõses küsünü pääministri käest: «Kas vulkaani purskasõ radioaktiivsõt ainit?»

ALLASÕ TIIA

28 vahtõsõt Umma Lauulu

HARJU ÜLLE
yile@umaleht.ee

Minevä riidi Pokumaal peetül Uma Lauulu võistlusõl lauli võrokõsõ 28 esitettüt laulu, võidi Kalkuna Mari lugu «Suvi» ja Ilvesse Aapo «Valgust henge».

Et laulõ olf tettü nii lustlikkõ ku kurbliisi ja mitmõn muusikastiilin, sis läts žüriil parõmbidõ välläsortmisõ ja avvohindu jagamisõga hulga aigu. Vällä anti ka mitmit erä-avvohindu.

«Parõmba täämbädsõ

päävä rahvalauligu» avvonime saiva mitu laulukirotaja: Silla Mari lugu «Pensionäri elo» iist, Säinasti Enno laulõ «Pudru lugu» ja «Edimest kõrda» ni Videri Koidu lugu «Hallo, siin vanaimä!» iist.

Kõgõ parõmbas latsilaulus kuulutõdi Rahmani Jani «Mis om suurõ järve takan?» ja parõmbas rahvaperälidse latsilaulus Kalla Urmasõ «Pinnär».

Tiitli «Vahtõsõt vorm võro-keelitsen laulun» sai Contra laul «Kodomäng» Oõsorri esitõsen. Kõgõ parõmb poplaul olf žürii arvatõn Ojasoo Andre-se lugu «Nuurus» ansambliit

Mix Mitte.

Tõsõ Uma Lauulu võistlusõ žüriin olf Johansonõ Ants (SA Tartu muusikafestival), Fastrõ Mariko (Võro instituut), Särje Taive (Eesti kirändõsmuusõum), Metsuri Marje (näütlejä, tõsõ Uma Pido memm) ja Trassi Raivo (tõsõ Uma Pido kotsõrdi lavalõsäädjä).

Üte võidulaulu kirotaja Kalkuna Mari ütõl, et timäle miildü Uma Lauulu võistlusõlt kõgõ inämb Ilvesse Aapo «Imelaul»: «Mullõ imeligu rütmi istusõ ja peris lõbus olf!» Viil kiit tä Säinasti Enno luku Uma Pido kotsilõ

(«Edimest kõrda»): «Väega andõka sõna olf kirotõdu!». «Kõik laulu miildüsivä, miä es olõ tettü lainadu viic pääle ja miä olf iks lõunacesti keeli.» ütõl uma arvamisõ vällä tõnõ võitja Ilvesse Aapo.

Uma Lauulu võistlust tugõsi Pokumaal. Avvohinna panni vällä Eesti kirändõsmuusõum, Võro instituut, Võro selts VKKF, MTÜ Võro Noored Mehed, Eesti suurõtiimuusõum, Savi turismitalo, Taevaskoja Salamaa, hotell Pesa, MTÜ Piusamaa, Pokumaal ja Nopri meierei.

Võidulaulõ kirotaja: Kalkuna Mari (kural) ja Ilvesse Aapo (hääd kätt), kiä laulsõ võiduluku ütõn Platsi Liisoga. HARJU ÜLLE PILD

Sännan sai nätä Adsoni-võistlusõ vahtõsõt väke

HARJU ÜLLE PILD

↑Rõugõ latsiala oppaja Tillemanni Ülle avitas latsil mängi võrokeelist rahvamängu «Pümmesikk».

Krabi kooli tütärlats Põdra Mariliis lugi umast kodokandist peri kiränigu Kauksi Ülle luulõtust «Pini». →

Kõõtsi Risto lugõman.

HARJU ÜLLE
yile@umaleht.ee

Jüripääväl, 23. mahlakuul loiva koolilatsõ Sännä mõisan kirämehe Adsoni Arturi avvus võrokeelist luulõt.

Ilosan lugõmisõn võti mõõtu 31 last 20 etteastõga. Tulti mitmõlt puult üle vana Võromaa – Rõugõ latsiala ja põhikoolist, Kääpä, Mõnistõ, Krabi ja Võro l.põhikoolist, Põlva ütsigümnaasiumist, Parksepä keskkoolist, Kanepi ja Võro Kreutzwaldi ja ka Keskliina gümnaasiumist.

Latsialatsõ olf võistlusõl edimäst kõrda: Rõugõ latsiala säidse tsillokõist esinejät. Kit-tä saiva kõik. Alklassilatsist tunnist žürii (Taali Eve, Rahmani Jan ja Oro Laivi) kõgõ parõmbas lugõjas Parksepä

kooli 4. klassi tütrigu Ernitsä Enely. Timä lugi Adsoni luulõtust «Vahetund».

Põhikoolilatsist võitsõva 1.–2. kotussõ Põdra Mariliis Krabi kooli 5. klassist ja Kõõtsi Risto Rõugõ kooli 9. klassist. Mariliis lugi Kauksi Ülle luulõtust «Pini» ja Risto kandsõ ette Võsobergi Kristjani luulõtust «Täüskuu» ja «Puulkuu».

«Vanacsä om opanu, imäesä kah ja koolin kah opatas võro kiilt,» seletäs Kõõtsi Risto tuud, mille täl võro keelen kõnõlõminõ nii häste vällä tulõ. Võrokeelidse luulõtust omma timä meelest ilosa ja huvitava. Päämidselt kõnõlõs tä võro kiilt vanacsäga: tehnikast, massinist, mõtsast, ilmast. Risto om tävveste kimmäs, et timä jääs ka suurõst pääst iks Võromaa mehes. Või-olla avitas toolõ kimmü-

sele ütõn tuu, et poiss eläs uma perrega parhilla Sännä vanan koolimajan, kon Adson umal aol koolin käve.

«Kõgõ vahvamb olf tuu, et üle hulga ao olf häste pallo lugõjät,» kiit ütõ võistlusõ kõrraldaja, Sännä raamadukogo juhataja Taali Eve. «Tun-nus, et võistlus lätt egä aastaga suurõmbas. Tuu miildü kah, et seokõrd loeti pallo mi kodupaiga autorit: Adsonit ja Jaiki.»

Taali Eve ütles, et Adsoni võistlus avitas võro kiilt ütõlt põlvkunnalt tõsõlõ edesi viiä: «Meil Sännä kandin iks kõnõl-das võro kiilt perrin, mu uma latsõ kah kõnõlõsõ.»

Luulõlatsõ ja näide oppaja saiva vaheal kullõlda väega vanna rahvalaulõ laulupundiit Ütsiotsõ. Adsoni-võistlusõ kõrraldi MTÜ Sännä mõisa-keskus ja Võro instituut.

Kelbi latsi muusika-and imäpiimästä

VALPRI LIINA

Inne imäpäivä om Uma Leht iks mõnõ tunnõdu inemise imäga juttu ajanu. Kelbi Lindaga (77) trehvsi Võrun Kandlõ kultuurimajan, kon timä vanõmb poig Heiki (50) om direktri.

Linda tulf kotost Sõmmõrpalust. Säl om tä päält 50 aasta elänü ja tüüd tennü: edimäält olf oppaja, perän pikkä aigu rahvamaja juhataja.

Linda olf ütten toonu pilte kavvõmbast aost. Vanõmb naanõ, rätt pään ja käe kandlõkiili pääl – kiä taa om?

«Mammikõnõ, imäpuulnõ vanaimä Siidra Anna. Timä mängse kannõld, imä Kuruski Irene kannõld ja kitarret.» kõnõlõs Linda. Kuruski puul Väimälän Väiso külän olf Eesti aol edimäne raadio, midä külärahas kullõman käve. Ku raadio vaiki jäi, võeti üttenkuun laul ütles. Muusika ja laul omma Lindalõ elusaos süämälähküs jäänu. Kõik Kelbi perre kolm last omma muusika-anni imäpiimäga saanu.

Jutt lätš juuskma pilte kaiõn

Sõmmõrpalun lätš Linda mehele. Timä tulõvanõ Kelbi Kalju tulf päält Vackülä

technikumi lõpõtämist sovhoosi mehaanikus.

«Tundsõ Kaljut joba Võru keskkooli aol. Lähkumbält saimi tutvvas Sõmmõrpalun. Ollimi mõlõmba kõva esitegijä: Kalju mängse puhkpilliorkestrin, ma lauli. Perän teimi eski perreorkestri. Sõmmõrpalun edimädse nä tõi tä Talnast võimõndusõ ja elektrikitarr ja olf esi edimäne bassimisi,» ütles Linda.

1959. aasta suvõl sündü edimäne lats – poig Heiki. Üte pildi pääl om

nuur imä aasta vannudõ pojakõsõga, kes hoit peon piibarit. Keskiälne põlvkond mäletäs nuurt Kelbi Heikit rohkõmb kuulsast Võro ansamblist Hetero, kon tä laulsõ ja basskitarri mängse. A lauljati sai algusõ iks perreorkestrist: sai konkurssõ võidõtus ja 12aastadsõlt eski televisioonin lautus. Minevä aasta kõrrald tä ütten vele Henno ja poja Gleniga kontsõrdi «Võru rokk läbi kolme bassi», et vannu häid aigõ muusikan miilde tulõta. Tollõ kontsõrdi iist and Kultuurkapital Kelbi Heikile seo aasta algusõn uma aastapremiä.

Vahtsõnõ pilt: väiku Henno lava pääl laulman. «Taa on vast sis ütles võet, ku Henno edimädse kotussõ latsi lauluvõistlusõl sai.

Timä ütten elämine laulmisõlõ olf kaemist väärt! Laulsõ nika ku ilosat poiskõsõ hellü olf. Ütef: laulma inämb ei nakka, a muusikat tii edesi,» seletäs imä.

Henno (36) om Kelbi perre latsist muusikuna kõgõ laembalt teedä, päämidselt ansambliõ Terminaator ja Pantokraator perre. Tedä om pilli mängmän olnu nätä ka telesaatin, nigu «Eesti otsib superstaari» ja «Laulud tähtedega». Henno om saanu Otsa koolist Talnast basskitarri tunnistusõ. Seo aasta om iin konsõrvatooriumi lõpõtaminõ, iks basskitarri pääl.

Sõsar Kasuka Hella

(41) om Sõmmõrpalu poodi juhataja. Luudus om tälle nigu imä Lindalõ lauluanni ja väega ilosa lauluhelü andnu. Tä om opnu Võru muusikakoolin. Hella om tandsus laulnu Võromaa ansambliõn. Perämädse 15 aastat laul tä Põlva tandsuansamblin Relaks. Lauluga om käüt palfõdõn maakundõn ni linun.

Viil ütts illos pilt, kon kõik viiekestä pääl: väikuveli Henno imä üsän, sõsarakõnõ Hella esä põlvi pääl ja keskel Heiki. Seo pilt om tan lehen ka sullõ kaia, hää lugõja! Parhilla omma Kelbi latsõ uma elo pääl – Heiki Võron, Hella Sõmmõrpalun ja

HARJU ÜLLE PILT

Kelbi Linda 2008. aastagal Uma Laulu võistlusõl esitettüid võrokeelitsit laulõ laulman.

Henno Talna küle all. Linda suuv tuudsamma, midä kõik imä maailman: et tä latsil ja latsilatsil kõik häste olõssi! Latsõlatsi om kolm: Heiki kats Tartu tudõngipoissi ja Hella värskilt kaitsõväest kodu saanu poig.

Unistas üle-eestilidest seltskunnalaulupidust

Üte värmilidse pildi pääl om Kelbi Linda ütten Linna Recta. Osolan Harjumäel võeti linti üttenlaulmisõ saadõ «Laulge kaasa!». A Kelbi Linda härgüf rahvast üttenkuun laulma ammu inne Linna Recta. Täl om olnu mitmit seltskunnalaulusõdõrõ:

Võron, Sõmmõrpalun, Navil ja Väimälän. Linda om kõrraldanu maakunnan kats seltskunnalaulupitu: 2002. aasta suvõl Oslan Harjumäel ja «Võroluste Lemmiklaulud» 2007. aastal kultuurimajan Kannõl. Kultuurimajan astsõ rahva ette ka uma latsõ Hella ja Henno. Ja külän olf Kreemi Jaagup! Kuupäiv olf mahlakuu edimäne päiv. «Palfõ inemise mõtli, et tetäs aprilinalfa. Tulõ no Kreem Võrru! Perän kahitsi, et hääst kontsõrdist ilma jäivä,» naard Linda viil takkaperrägi.

Kelbi Linda unistas üle-eestilidest seltskunnalaulupidust.

Vai sis vähämbält Lõuna-Eesti pidust.

«Tuu pidu piäs tulõma Tartun, nigu edimäne laulupidugi. Rahvamajju kaudu saasi vällä märki nuu laulu, mis rahvalõ kõgõ rohkõmb miildüse. Ku «Laulge kaasa!» piäsi är kaoma, om säänest üttenlaulmisõ pitu väegagi vaia. Piäs ministri Jänese Lainele tiidä andma – timä jo kah muusikainemine,» märgotas tä.

«Laulgõ iks umilõ latsilõ, laul tege latsõlõ hääd,» pand Kelbi Linda egäle imäle süäme pääle.

25 aastaga 10 000 väikut kallendrit

HARJU ÜLLE
ylie@umaleht.ee

Pia egäüts om latsõn koranu markõ, postkaartõ, tikutopsõ, kompvegipaprit vai muid vidinõ ja mõnõ ao peräst perrä jätnü. A Uma Lehe latsinuka toimõndaja Fastrõ Mariko (33) olõ-i jätnü ja sai ilda aigu kokku 10 000 väikut kallendrit.

«No Eestin olõ ma vast kümne kõvõmba kallendrikorjaja seen,» omma Marikol Eesti «kallendrihai» teedä. Kats-kolm korjajat omma külh tõisist pääjagu üle ja Mariko arvas, et näil või joba 50 000 nika 100 000 kallendrit kuun olla. Marikol olf minevä nädäli 10 115 ja tulõ muiduki kõik aig manu.

Mariko esi naas kallendrit korjama 2. klassin. Tõisi perre. Mändse olli edimädse, tuu olõ-i täl meelen, a arvada nuu vast Eesti Riikliku Kindlustusõ kallendri olli: «Kindlustaja tõi mu imä tüü manu ja imä andsõ mullõ.»

Õnnõs omma kallendri väiku ja Mariko kogu mahus ütten raamadurioli vahjõ sisse är. Näütises 10 000 pehmet mängueläjäit olõssi vast terve tarõ hindä ala võtnu...

Esierälidse hoolõga võtt Mariko kausta seest vällä uma kogu «pärlit». «Mullõ väega miildüs ütten kallendri aastast 1973 – sis olf mu esä sõaväen ja tä lõigäs žiletiga kallendrist vällä kõik päävä, mis tä sõaväen olf.» Tõsõ kallendri pääl märke Mariko esä är nuu leheküü päävä, ku tä sõaväest vällä sai.

HARJU ÜLLE PILT

Fastrõ Mariko kogon om 14 eri maa kallendrit.

Kõgõ inämb om Mariko ütten kallendri iist masnu 160 kruuni. «Tuu om aastast 1953, tuu om mu imä ja esä sünnüaasta,» kallendri om mi (ENSV) uma ja tõsõl puul om tubagu-reklaam.

Kõgõ vanõmb kallendri Mariko kogon om aastast 1931.

Pääl om sannareklaam: «Roo-ma-vene saunad, voolava vee basseiniid. Tunniplaan». Viil om täl esierälidse säksäignõ (1942) arvada kaardipakist peri kallendri.

Kõgõ inämb kallendrit om aastast 2009 – 1400 tükkü. Sis olf Marikol kogominõ vahtsõ huuga käümä lännu. «Üts nuur Võrumaalt peri naistõrahvas Piirisilla Kersti tekõ 2008.

↑Kõgõ vanõmb kallendri om 1931. aastagast ja kõgõ kallimb vanõmbidõ sünnüaastast – 1953.

←Mariko esä sõaväe-aigsõ kallendri.

aastal veebilehe Pereklubi.ee pääl ütleskutsõ: «Kallendrikorjaja, tulõ kapist vällä!» seletäs Mariko vahtsõ huu tegünemist. «Tuu pääl tulf vällä umbõs 20 huvilist. Naksimi umavaihlõ kallendrit vaihtama ja teedüst jagama, Vinnemaalt ja Ukrainast kallendrit telmä.»

Viil om Marikol esieräni hulga 1991. aastaga kallendrit. Tä sort ummi kallendrit aastidõ perrä, kukki tiid, et mitmõ sortva teemadõ perrä. No ütten aasta seen sort Mariko kah.

«Tiiä, et Saksamaal korjas ütten inemine õnnõ kornapühkjä-piltega kallendrit, mul olõ-i sändsit viil üttegi!» om timä arvatõn kogu tävündämises viil mõõtmada hulk ruumi.

Mariko kogon om kallendrit vähämbält 15 maalt. Kõgõ inämb Vinne ja Ukraina, a ka hulga Hiina kallendrit: «Üts inemine mõi mullõ osa umast 1970. aastist peri Hiina kallendridõ kogust. A häste palfu

om ka Hispaaniast, Saksamaalt ja Poolast,» seletäs Mariko.

Põhjamaiõn ja ka näütises Inglismaal-Prantsusmaal olõ-i laembat kommõt väikeisi kallendrit trükki.

Mariko ütles, et kallendrikorjamisõst saa päält korjamisõrõõmu ka vahtsõt tarkuisi manu, näütises oppi vällämaa-keelitsit kuunimmi. Leedu kala-teemalidsõ kallendri pääl olf hää kaia, mändse kalanime leedu keelen omma. «Tulõ vällä, et osa mi kallu nimmi om baltlaisi käest lainat,» ütles tä.

Läti 1985. aasta puuhunidõ kallendri pääl saa teedä, et Latgalen omma katõkõrdsõ aida, nigu meil Vahtsõliina kandin omma päälükuga aida.

Mariko kõnõl, et kõgõ hinnatumba omma Eesti firmadõ kallendri: noid ei müvvä jo poodin, jaetas õnnõ kundõdõlõ ja noid om rassõ kätte saia.

Nii et ku mõnõl Võrumaa inemisel om koton inämb ku 35 aastakka vannu, Eesti firmadõ

Kagahii kallendrit!

Üts Poolast peri 2004. aasta taskukallendri reklaam rohtu nimega Persen. Tuu luuduslik roht om mõtõld võtmisõs sis, ku olõ väega närvin ja tahat maaha rahunõda. Et ku asa tükise vägeüsi olõma persen, sis...

Mi maal om viil mõni aasta tagasi kah taad müüdü, a müük om parhilatsõs är lõpõtõ. Põhjuisi olõ-i kongi üteldü, a arvada tuu nime peräst om. Kiä iks taht säändse andsagu nimega rohtu mi maal võtta!

FASTRÕ MARIKO

vai vällämaa taskukallendrit, minka tä esi mõista-i midägi pääl naada, sis või julgõhe Marikoga ühendüst võtta.

«Ku ma kuuli, et Simmi Hermani käest võeti är timä mündikogu ja müüdi maaha, sis mullõ lätš tuu väega hinge,» kõnõlõs Mariko lõpõtusõs. «Tuu om inemisele viil suurõmb karistus ku määnegi vangimajakaristus omgi – tä om jo kofanu nuu mündi üteviisi kokku, saanu sõpru käest... Kolleksiõnäri jaoks om tuu kõgõ suurõmb karistus, miä olla saa!»

